

Lunds universitet
Sociologiska institutionen

TILLHÖRIGHET ELLER UTANFÖRSKAP

En studie av andragenerationens invandrare i Malmö

Författare: Tatjana Palangetic & Selma Pekköz

Uppsats SOC 344, 41 – 60 p

Vårterminen 2003

Handledare: Alhadi Khalaf

Abstract

Tatjana Palangetic & Selma Pekgöz

”TILLHÖRIGHET ELLER UTANFÖRSKAP”

En studie av andragenerationens invandrare i Malmö

Uppsats SOC 344, 41- 60 p

Handledare: Alhadi Khalaf

Tidigare forskning har visat att andra generationens invandrare upplever problem med att precisera sin nationella identitet, eftersom de har rötter i två olika länder. De är födda här men ses ändå ibland som invandrare. Hypotesen utgår ifrån detta problem.

Vår huvudfrågeställning är: *Var finns känslan av tillhörighet hos andra generationens invandrare? I föräldrarnas hemland eller i Sverige?*

Utifrån detta problem är syftet att få kunskap var den nationella identiteten befinner sig hos dessa människor och även vilka situationer som påverkar denna identitet.

En av uppsatsens utgångspunkter är 10 personer vars föräldrar har arbetsinvandrat från f.d. Jugoslavien till Sverige under 1960- 70 talet.

En annan är bland annat Bauman, Eriksen och Ålund som med sina teorier förklarar varför tillhörighet- och identitetsbyggandet är problematiskt för dessa människor. Undersökningen genomfördes med hjälp av semi – strukturerade intervjuer, på cirka 15 minuter var.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att för samtliga intervjupersoner är det svårt att med säkerhet precisera vilken nationell/etnisk identitet de har. De flesta känner att de tillhör både Sverige och föräldrarnas hemland. För att underlätta för sig själva anpassar de sig och sin identitet till olika situationer. Det tillfället som är mest tydligt är när intervjupersonerna åker till föräldrarnas hemland.

Nyckelord: identitet, tillhörighet, etnicitet, nationalism, kultur.

Innehållsförteckning

Abstract	
1. Inledning	1
1.1 Syfte	3
1.2 Frågeställning	4
2. Metod	5
2.1 Urval	6
2.2 Intervjusituationen	7
3. Bakgrund	9
4. Begreppsförklaring	10
5. Teori	13
5.1 Grupptillhörighet	13
5.2 Identitet	15
5.3 Att vara ”både och”	16
6. Analys	21
6.1 Tillhörighet och utanförskap	21
6.2 Vi och de	24
6.3 Identitet	26
6.4 Tradition och kultur	26
6.5 Framtida bosättning	29
6.6 Kriget i f.d. Jugoslavien	31
7. Framtida forskning	32
8. Avslutande reflektioner	33
8.1 Reflektioner kring metod och teori	33
8.2 Avslutning med anknytning till hypotes	33
8.3 Avslutning med anknytning till frågeställning	33
8.4 Avslutande diskussion	34
9. Källförteckning	35
Bilaga 1 – Intervjuguide	

1. Inledning

I Sverige lever vi i ett mångkulturellt samhälle med en mängd olika nationaliteter. Vissa kan vara födda i Sverige, medan föräldrarna invandrat hit. En sådan människa benämns som en andra generationens invandrare. *”Med andra generationen eller andra generationens invandrare brukar vi mena den som är född i det nya landet eller vid mycket liten ålder vid ankomsten.”*¹

*”I tidningarna läser vi ofta om invandrabarn – fast det många gånger är barn, som i formell mening är svenskar. Man börjar därför mer och mer använda begreppet ”utländsk bakgrund” som visar att båda eller någon av föräldrarna till ett barn är födda i ett annat land.”*²

Rojas skriver i boken ”Törnrosalandet”³ att andra generationens invandrare vet att de är svenskar eftersom de är födda i Sverige, men känner sig ändå annorlunda och avvikande.

För dessa människor kan det vara besvärligt att bestämma vilken nationell identitet den innehar, svensk eller utländsk? Det blir komplicerat när man har en fot i Sverige och den andra i föräldrarnas hemland. Sverige är ju hemlandet för den andra generationens invandrare, men lojaliteten till föräldrarna är oftast väldigt stark och på så sätt blir det svårt att ”välja sida”. Bauman⁴ diskuterar begreppen in- och utgrupp där han menar att familjen är en önskvärd ingrupp som medlemmen ska kunna känna sig trygg i. Eftersom familjen är en sådan trygghetspunkt, anser vi att familjen är väldigt viktig för en person. Denna diskussion kommer att tas upp vidare i teoriavsnittet.

Under vårt resonering har vi undrat ifall en andra generationens invandrare måste känna sig utanför och inte ha en bestämd nationell tillhörighet.

*”Det kan vara svårt att vara vuxen invandrare i Sverige. Att vara ett invandrabarn är svårt på ett djupare plan. Den vuxne vet vem hon är och varifrån hon kom. Hon har sin utgångspunkt. Hon vet var rötterna finns och hurdana de var... Ett barn däremot har inte den erfarenheten på samma sätt. Om uppväxtvillkoren är alltför motstridiga blir det svårt, för att inte säga omöjligt, att finna sig själv, att veta vem man är.”*⁵

¹ Franzén, 2001, sid. 128

² Fernqvist, 2000, sid. 11

³ Wigerfelt & Wigerfelt, 2001, sid. 152

⁴ Bauman, 1990

⁵ Wallin, 1982, sid. 45

Sociala influenser styr hur en individ formas, på så sätt att det sätts ramar och strukturer, som socialt reglerar dess beteende.⁶ Socialisation är den process genom vilken individen via kontakter med andra människor, dvs., sociala influenser, blir medveten om sociala normer och värden omkring. Kultur, ”värden, normer, beteendemönster och materiella resurser som är typiska för en grupp”, är en av de saker man lär sig genom socialisation.⁷

Det finns många slags olika tillhörigheter t.ex. på jobb eller i skolan. Det vi menar med tillhörighet i denna uppsats är etnisk tillhörighet. ”... handlar mycket om vilken grupp man identifierar sig – eller blir identifierad – med. Det grundläggande för etniciteten är tillämpningen av systematiska distinktioner mellan fränder och utomstående, mellan ”vi och dem”. ”⁸ Behovet av tillhörighet anser vi vara viktigt för en människa för att kunna känna sig trygg och tillfredsställd.

Utifrån resonemangen ovan väljer vi att ställa en **hypotes** som säger att tillhörighetskänslan i fråga om nationell – etnisk identitet, är svårare att precisera för en individ med rötter i två länder.

Vi har utgått från vår hypotes när det gäller val av passande teorier. Dessa ska fungera som ett redskap för genomförandet av undersökningen. Vi har funnit tre huvudteoretiker. Baumans analys av identitetsbyggande och tillhörighet i grupper i form av distinktion av in – utgrupper, ”främlingar” osv., är av intresse för vår prövning. Vi har även funnit teorier som tar upp problem med att vara andra generationens invandrare genom Hylland Eriksen och Ålund. Hur identifierar sig en andra generationens invandrare? Inte bara som sig själv som person, utan även i förhållande till andra.

En mer ingående presentation och diskussion kommer att tas upp i teoriavsnittet. Även andra teoretiker kommer att nämnas och användas i analysen.

Olika begrepp som vi utgår ifrån i vår undersökning, t.ex. identitet, etnicitet, kultur, definieras i ett enskilt avsnitt – begreppsförklaring.

Som sociologer finner vi detta ämne intressant eftersom det behandlar hur man i relation till andra individer och samhället skapar sin identitet.

⁶ Bilton m.fl. , 2002, sid. 15

⁷ Giddens, 1998, sid. 40

⁸ Wigerfelt & Wigerfelt, 2001, sid. 145

Subjekten för vår forskning kommer att bestå av andra generationens invandrare i Malmö, med rötter i f.d. Jugoslavien. (Slovenien, Kroatien, Serbien, Bosnien och Hercegovina, Makedonien, Montenegro).

Genom sina undersökningar kommer Ålund fram till att barnen till jugoslaviska invandrare tar avstånd från kriget i f.d. Jugoslavien. Det är mer föräldrarna som påverkats. Så fort kriget kom på tal, ville barnen inte vara med i diskussionen. Det fördöms och betraktas som ”någon annans”. *”Ungdomarnas uppfattning är att de alla är i samma situation, med en gemensam invandrarstatus, hög arbetslöshet, marginaliserade och diskriminerade.”*⁹

På grund av Jugoslaviens sönderfall under 1990 – talet, är vi medvetna om att det påverkat även de som är födda i Sverige, med föräldrar från f.d. Jugoslavien. Föräldrarnas och kanske deras egen nationella identitet har gått från ”jugoslav” till t.ex.: kroat, serb, bosnier osv. I vår undersökning kommer vi att se ifall detta stämmer. Vad gäller deltagarna har vi inte tagit hänsyn till vilken del av f.d. Jugoslavien deras föräldrar kommer ifrån, eftersom vi är intresserade av deras egen definition av nationell identitet.

Det kan hända att intervjupersonernas föräldrar härstammar från olika delar av f.d. Jugoslavien. Blir detta ett problem kommer vi naturligtvis att ta upp det till diskussion i analysen.

Vi är även medvetna om att religion spelar en roll ifråga om tillhörighet och speciellt för människor från f.d. Jugoslavien, som hade stor religiös mångfald. Vi har valt att inte gå in i det, eftersom alltför många stora faktorer spelar in och behöver förklaras. Det kommer i så fall att leda oss bort från ursprungsmålet.

1.1 Syfte

Syftet med val av ämne grundar sig i att vi båda ibland kan känna tillhörighet i två olika nationella kulturer. Därför vill vi undersöka hur andra personer med två tillhörigheter känner, i detta fall andra generationens invandrare.

Målet för undersökningen är att få kunskap var den nationella identiteten befinner sig hos dessa människor. Utifrån våra teorier vill vi också se vilka faktorer som ligger bakom den nationella identiteten.

Vi vill pröva vår hypotes för att se om den stämmer eller inte.

⁹ Ålund, 1997, sid. 95

1.2 Frågeställning

Eftersom vi diskuterat andra generationens invandrares svårighet med att definiera sin nationella tillhörighet, måste vi ställa frågor som ska hjälpa oss med att testa vår hypotes.

Litteraturen som vi läst och som nämns i inledningen visar på att det förekommer problem att tillhöra två kulturer samtidigt. Detta har lett till vår huvudfråga som är:

- *Var finns känslan av tillhörighet hos andra generationens invandrare? I föräldrarnas hemland eller i Sverige?*

Följdfrågor:

- *Känner de överhuvudtaget att det finns problem i fråga om tillhörighet?*
- *I vilka situationer känner de sig som svenskar och om, när känner de sig utländska?*

2. Metod

Inom den kvalitativa metoden undersöker forskaren inifrån och påverkar resultaten utifrån sina egna tolkningar.¹⁰

Eftersom forskningen går ut på att undersöka känslor, är vi intresserade att gå på djupet istället för på bredden.

Vårt mål är att undersöka känslan av tillhörighet. För att på bästa sätt förstå en individs känsla anser vi att det är viktigt att sätta sig in i och delta i subjektets vardag.

På dessa grunder har vi kommit fram till att kvalitativ metod är den mest passande.

Inom den kvalitativa metoden finns det olika användningsområden; som t.ex. observation, intervju och källanalys.

*” Den kvalitativa intervjun är en unikt känslig och kraftfull metod för att fånga erfarenheter och innebörder ur undersökningspersonernas vardagsvärld. Genom intervjun kan de förmedla sin situation till andra ur ett eget perspektiv och med egna ord. ”*¹¹

Utifrån dessa tre användningsområden i den kvalitativa metoden har vi valt att använda oss av intervjun. Vi är intresserade av att våra intervjupersoner berättar utifrån sig själva.

Inom den kvalitativa forskningsintervjun finns det olika sorters intervjuer. Dessa kan vara strukturerade, ostrukturerade och semi – strukturerade.

Vi har valt att använda oss av den semi – strukturerade intervjun på grund av att: *”Kvalitativa informationer om det undersökta ämnet kan intervjuaren däremot få fram genom att försöka förtydliga och utveckla de svar som ges. Detta ger intervjuaren större möjlighet att fördjupa svaren och gå in i en dialog med den som intervjuas. ”*¹²

Vi anser att den strukturerade intervjun är för strikt och ger inte våra intervjupersoner möjlighet att gå in på djupet. Vi är inte heller intresserade av att jämföra svaren, utan vi vill veta vad just den personen tycker. För att inte förlora viktig information, genom att intervjupersonen berättar om saker som flyter utanför de frågor vi vill ha svar på, är vi inte intresserade av den ostrukturerade intervjun.

Genom intervjuerna ska vi kunna dra vissa slutsatser i anknytning till våra frågeställningar och teorier.

¹⁰ Holme & Solvang, 1997, sid. 176

¹¹ Kvale, 1997, sid. 70

¹² May, 2001 sid. 150

Mättnad är ett vanligt problem som uppkommer när man ska använda sig av kvalitativ metod. När har forskaren fått nog av intervjuer för att kunna nå en slutsats? Liedholm förklarar vad som menas med mättnad:

*”Omöjlighet att i förväg bestämma antalet intervjupersoner ligger i den kvalitativa undersökningens natur, ... Hur länge man ska hålla på är beroende av hur komplicerat och mångfacetterat ämnet eller området är och vilka avgränsningar man, kanske efterhand, bestämmer sig för att göra. Ofta vet man inte, när man går ut, riktigt vad det är man ska finna och därmed kan man inte heller i förväg bestämt klargöra vilka eller hur många informatörer som krävs. I princip kan man låta sig nöja när fler intervjuer inte tycks tillföra ny information.”*¹³

Vi inser att detta är ett problem. Hur vet vi när vi har tillräckligt med material? Vår utgångspunkt är att intervjua 10 personer, men finner vi att detta antal inte räcker, kommer fler intervjuer att ske. Kanske är det så att 10 personer räcker i fråga om den information vi söker, i så fall har en mättnad uppstått.

Vi som forskare anser att under en intervju är det viktigt att inte distansera sig från forsknings subjektet utan att man skapar en närhet och tillit. Vi har gjort detta genom att innan intervjun samtala med intervjupersonen för att skapa en mer personlig atmosfär. Detta kan leda till att intervjupersonen känner sig avslappnad och har lättare för att öppna sig.

*”Forskaren måste ha en stor förmåga att kunna sätta sig in i och förstå hur den intervjuade upplever sin situation... För att samtalet ska bli otvunget och spontan och samtidigt kunna ge uttryck för den intervjuades åsikter och synpunkter, måste forskaren hela tiden vara uppmärksam och öppen i intervjusituation.”*¹⁴

2.1 Urval

Våra intervjupersoner, är andra generationens invandrare som bor i Malmö. På grund av begränsningar har vi valt personer, genom personliga kontakter, vars båda föräldrar härstammar från f.d. Jugoslavien (Slovenien, Kroatien, Serbien, Bosnien och Hercegovina, Makedonien, Montenegro).

Föräldrarna till våra intervjupersoner har invandrat till Sverige på 60 – 70 talet, de flesta arbetsinvandrare. Valet till detta är att de flyttat mer eller mindre frivilligt, de levde inte under hot.

¹³ Liedholm, 1999, sid. 169

¹⁴ Holme & Solvang, 1997, sid. 105

Intervjupersonerna består av 10 människor, 5 män och 5 kvinnor. Detta är en slumpmässig fördelning, eftersom vi inte går in vidare i könspektivet. Hade vi gjort detta behövs det andra frågeställningar och teorier. I just denna uppsats är vi enbart intresserade av den nationella identiteten, oberoende av könstillhörighet.

Alla bor i Malmö och tillhör åldersgruppen 20 – 35.

Serber, kroater och makedonier var de vanligaste grupperna som invandrade till Sverige under denna tid.¹⁵ På grund av detta har våra intervjupersoners föräldrar övervägande kommit från just dessa delar i f.d. Jugoslavien.

Det har slumpat sig så att föräldrarnas äktenskap är ”kulturellt homogena”. I vår urvalsgrupp har 7 stycken föräldrar som kommer från Serbien, 2 från Kroatien och 1 från Bosnien och Hercegovina. Även om makedonier var en av de stora grupperna som invandrade till Sverige, har vi inte hittat någon med sådant ursprung.

För att skydda våra intervjupersoners anonymitet har vi gett de fingerade namn.

2.2 Intervjusituationen

I en gruppintervju uppkommer situationen ”*som liknar mer det sätt som vi normalt skaffar oss våra åsikter och uppfattningar på, nämligen genom ömsesidig påverkan och gruppträck*”.¹⁶ På grund av detta har vi valt att utföra enskilda intervjuer.

Intervjuerna utfördes på olika grupprum, som vi förbokade på Malmö Högskola, eftersom vi ville att de skulle genomföras på en neutral plats. På grund av störande moment som kan dyka upp om man är hemma, t.ex. telefon, valde vi denna plats. Intervjuerna har tagit ca 15 minuter per person. På grund av att intervjuerna inte tog så lång tid, upplevde vi nästan inga störande moment, i form av knackande på dörren.

Samtalen bandades med en sladdlös bandspelare, varpå de skrevs ut ordagrant i efterhand. Intervjuernas grundstruktur återges i bilagan.

Efter bandspelaren stängdes av hände det i vissa fall att diskussionen fortsatte. Under dessa diskussioner förde vi anteckningar för att vidare kunna använda oss av dessa i analysen.

¹⁵ Bäck, 1989,

¹⁶ Holme & Solvang, 1997, sid. 108

Vi diskuterade mättnad på sidan 6 och vårt mål var 10 intervjupersoner. När vi utfört ungefär 7-8 intervjuer upptäckte vi att vi inte fick någon mer ny information. Vi fortsatte och intervjua tills vi uppnått dessa 10, för att inte gå miste om ifall något nytt och intressant skulle dyka upp. Det har alltså uppstått en mättnad, vad gäller intervjupersonerna.

3. Bakgrund

Bäck skriver om arbetssituationen i- och utvandringen från Jugoslavien.

I Jugoslavien finns det sex nationer: Serbien, Kroatien, Makedonien, Slovenien, Montenegro och Bosnien och Hercegovina.

Med industrialiseringen följde arbetslöshet och brist på tekniskt kunnande. På grund av detta accepterades 1962 tillfällig utvandring, i första hand av arbetslösa.¹⁷

*”Avtal för reglering av gästarbetarnas ställning slöts 1966 med Österrike, Frankrike och Sverige.”*¹⁸

Wallin skriver även hon om arbetsrekrytering. *”Från svensk sida vände man sig till dessa länder (Jugoslavien och Turkiet), under 1950 – 60 – talet då industrin behövde arbetskraft. Sverige hade värvningskontor bland annat i Ankara, Aten och Belgrad.”*¹⁹

Enligt Bäck (1989) nådde utvandringen från Jugoslavien sin kulmen 1970, då 240 000 utvandrade. 1971 fanns det 1,1 miljoner jugoslaviska medborgare i Västeuropa, varav 40 000 i Sverige. De flesta jugoslaviska arbetsinvandrarna är koncentrerade i södra Sverige, speciellt Skåne.

De tre största grupperna som kom till Sverige under 60 – 70 – talet är enligt Jugoslaviska folkräkningen 1981: Serber (47 %), Makedonier (18 %), Kroater (15 %).²⁰

Enligt en undersökning 1978²¹, hade 25 % av de jugoslaviska invandrarna i Sverige, mindre än 5 års skolgång och 72 % mindre än 10 år. Alltså var de flesta lågutbildade när de kom till Sverige.

¹⁷ Bäck, 1989, sid. 18

¹⁸ *ibid.*

¹⁹ Wallin, 1982, sid. 22

²⁰ Bäck, 1989, sid. 21

²¹ *ibid.* sid. 24

4. Begreppsförklaring

När vi definierar begrepp i detta avsnitt, kommer vi endast ta upp de förklaringar som har anknytning till våra egna tankar om hur vi ska använda begreppen vidare i uppsatsen.

Identitet - Begreppet används både som hänvisning till individers och grupperns egen definition av sig själva och till den identitet som de tillskrivs av andra, och i förhållande till en rad aspekter och egenskaper; ålder, kön, mode, livsstil, yrke, klass, nationalism, migration, ras och etniska relationer.²²

Essentialismen har använts för att förklara t.ex. begreppet identitet. Detta är en syn som menar att t.ex. identitet är medfött. Synen har en biologisk och psykologisk utgångspunkt, som inte kan förändras, även om det rör sig om sociala fenomen.²³

I dagens samhälle används ett mer konstruktivistiskt perspektiv: ”... där man betraktar etnicitet, kultur, identitet och andra närliggande begrepp inte som ett tillstånd, utan som något flexibelt, situationellt och utbytbart, en process ständigt under konstruktion och förändring”.²⁴

Hylland Eriksen är en av dem som tillhör denna skola. Hans teori om ”förhandlingsbar identitet” är ett exempel på den konstruktivistiska synen på identitet.²⁵

Vi håller med den konstruktivistiska synen på identitet, eftersom vi anser att identiteten är något som påverkas genom olika situationer. Just denna definition preciserar vår utgångspunkt om andra generationen invandrares identitet.

Tillhörighet – ”... man upplever inte något större främlingskänsla vare sig inför sig själv eller inför andra i den grupp man räknar som ”sin”. ... Hemmahörighet handlar här om traditioner och sammanhang, historiska såväl som sociala.”²⁶

Den definition vi kommer att använda oss av är: känna sig hemma och säker i en grupp, t.ex. med familj, vänner, samhälle.

²² Sociologiskt lexikon, 1997, sid. 125

²³ ibid.

²⁴ Alsmark, 1997, sid. 11

²⁵ Hylland Eriksen, 1993

²⁶ Alsmark, 1997, sid. 9 - 10

Etnicitet - Både Giddens och Hylland Eriksen ger liknande förklaringar om vad begreppet etnicitet betyder. Deras förklaringar menar att etnicitet skapas när en etnisk grupp möter en annan.

Enligt Giddens är etnicitet en särskilnad grupper emellan, det som skiljer en grupp från en annan genom kulturella värden och normer. Gruppen är medveten om att de har en identitet som skiljer dem från andra.²⁷

Hylland Eriksen menar att etnicitet uppstår i möte med andra. *"Etnicitet uppstår och blir relevant genom sociala situationer och möten, samt genom människors sätt att handskas med livets krav och utmaningar."*²⁸ ... Han säger vidare: *"etnicitet – något som har med klassificering av människor och grupprelationer att göra"*.²⁹

Giddens definition passar vårt ämne på så sätt att en grupp har en särskiljande etnisk identitet i relation med andra etniska grupper. Även Hylland Eriksens förklaring om hur etnicitet uppstår i möten med andra etniska grupper stämmer in på hur, i detta fall andra generationens invandrare, särskiljs under möten med andra etniska formationer.

Nationalism - *"representerar en ideologi som förutsätter att nationalstaten skapar en politisk gemenskap baserad på etnisk tillhörighet och gemensam kulturell identitet"*.³⁰

Giddens menar att individen kan vara stolt över att vara t.ex. svensk, tysk osv.³¹

Enligt det sociologiska lexikonet³² baseras nationalstaten på etnisk tillhörighet och gemensam kulturell identitet.

Hylland Eriksen menar att det finns två saker som kännetecknar nationalismen. Det första är medborgarnas jämlikhet och det andra är utestängandet av utlänningar. Nationalism är en bra ideologi i fråga om jämlikhet och solidaritet, medborgarna emellan, som ofta inte överensstämmer med den sociala verkligheten.³³

Det man kan fråga sig är vad för slags nationalkänsla en person har om den etniska tillhörigheten faller utanför nationalstatens ramar? I vårt undersökningsområde har i

²⁷ Giddens, 1998, sid. 631

²⁸ Hylland Eriksen, 1993, sid. 6

²⁹ ibid., sid. 12

³⁰ Sociologiskt lexikon, 1997, sid. 219

³¹ Giddens, 1998

³² Sociologiskt lexikon, 1997, sid. 219

³³ Hylland Eriksen, 1993, sid. 135

alla fall föräldrarna till våra forskningssubjekt en annan etnisk tillhörighet och kulturell identitet än den svenska och blir då uteslutna från den svenska nationalismen.

Kultur - Både Ålund och Giddens presenterar begreppet kultur. Enligt Ålund: *"Man uppfattar kultur utifrån människors beteende, men kultur är inte beteende – det är bara ett element av det mänskliga beteendet."* ³⁴

Giddens resonerar kring begreppet:

"Den variation som mänskliga kulturer uppvisar är anmärkningsvärt stort. Värderingar, normer och beteende varierar i mycket stor utsträckning från kultur till kultur... varje kultur har sitt eget unika beteendemönster som uppfattas som främmande av människor med en annan kulturell bakgrund." ³⁵

Just det Giddens skriver om att olika kulturer kan skilja sig åt och verka främmande för andra är en viktig detalj som vi kommer att komma tillbaka till.

Vidare kommer en presentation av teorier som är av vikt för vårt arbete.

³⁴ Ålund, NO 44, 1978, sid. 113

³⁵ Giddens, 1998, sid. 40

5. Teori

Här följer en presentation av våra tre huvudteoretiker; Bauman, Hylland Eriksen och Ålund, som är av intresse för vidare diskussion i analysavsnittet. Även andra teoretiker som går att koppla till dessa tre huvudteoretiker kommer att nämnas.

Detta avsnitt är uppbyggt på så sätt att vi har ordnat teorierna i underrubriker och applicerat dem genom valda teman.

5.1 Grupptillhörighet

Eftersom vi diskuterat och haft funderingar angående grupptillhörigheter, i vårt fall hos andra generationens invandrare, fann vi att både Bauman, Hylland Eriksen och Cooley hanterat ämnet på ett sätt som passar vår undersökning.

Bauman diskuterar grupptillhörighet genom ”vi” och ”de”. För att det ska kunna finnas ”vi” måste det finnas ”de”. På så sätt bildas in- och utgrupper. Människan identifierar sig själv med gruppen som den tillhör. Med denna grupp delar vi vår kunskap och gemensamma intressen. Här känner vi oss trygga och vet vilka regler som gäller, för att kunna agera på ett korrekt sätt. *”Vi står för den grupp som jag tillhör. Det som händer i denna grupp är något som jag mycket väl förstår, och eftersom jag förstår det och vet hur jag ska bära mig åt känner jag mig trygg och hemma.”*³⁶ De särdrag som finns hos en ingrupp är inbördes solidaritet och gemensamma band.

Enligt Alsmark *”... har perspektivet vi – de och konstruktionen av den främmande andre fått ett allt större utrymme för förståelse av hur människor bygger upp en känsla av tillhörighet”*.³⁷

Det finns tydliga och stränga gränser mellan de två grupperna och personerna i dessa vill att de ska bevaras.

”Gränsen mellan ingrupp och utgrupp mellan ”oss” och ”dem” hör till de skiljelinjer som försvaras mest intensivt och drar till sig den största uppmärksamheten. Man kan säga att

³⁶ Bauman, 1990, sid. 53

³⁷ Alsmark, 1997, sid. 11

*utgruppen är användbar, till och med oundgänglig, för ingruppen eftersom den framhäver ingruppens identitet och förstärker dess sammanhållning och solidaritet.”*³⁸

Enligt Bauman³⁹ är familjen ett exempel på en önskvärd ingrupp. Inom en sådan grupp finns det imaginära regler för hur man ska bete sig inför sina ”gruppkamrater” såsom vänskap, beskydd osv. Man förväntar sig att medlemmarna ska agera med sympati och solidaritet inom familjen. Exempel på ingrupper är klass, kön och nation. I dessa grupper prioriterar vi det som förenar oss framför det som skiljer oss åt. Man argumenterar för imaginära egenskaper som vi antas dela, t.ex. gemensam historia, gemensamt förtryck, språk osv.

Baumans resonemang om in- och utgrupper går att knyta samman med Cooleys primär- och sekundärgrupper.⁴⁰ Primärgrupper är grupper som kännetecknas av samarbetet och innerlig samvaro ansikte mot ansikte. De är grundläggande för skapandet av individens sociala natur och ideal. Primärgrupper är ofta små och stabila. Där känner vi oss som hemma, d.v.s. vi kan slappna av och ge och få såväl beröm som kritik. Familjen är vanligtvis den mest dominerande av alla primärgrupper vi ingår i under vår livstid. Cooley anser att primärgruppen förser oss med det emotionella stöd vi behöver för att kunna delta i det sociala livet.

Sekundärgrupper är större grupper där interaktion mellan medlemmarna är mera sporadisk och oftast indirekt. Samhörighet är inte så utpräglad kontakterna är mer opersonliga och mindre känsloladdade. Exempel på sekundärgrupper är grannar i ett bostadsområde, anställda på ett visst företag, fackföreningar.

Om vi kopplar Bauman och Cooley kan både primär- och sekundärgrupp vara en ingrupp. Primärgruppen är den starkaste ingruppen, medan sekundärgruppen också kan vara en ingrupp, fast inte lika stark. Vi vet hur vi ska bete oss, men känner inte lika stor gemenskap med våra arbetskolleger osv.

Vi tror att sekundärgruppen i vissa situationer kan vara en utgrupp. T.ex. om man flyttar man till ett nytt område där du utdefinieras från grannarnas ingrupp eller börjat jobba på ett nytt företag och inte kan de sociala koderna från början, tillhör du utgruppen, i alla fall i början tills du lärt dig normen.

³⁸ Bauman, 1990, sid. 73

³⁹ Bauman, 1990

⁴⁰ Angelöw & Jonsson, 2000 sid. 126 - 127

Bauman menar att den andra gruppen, utgruppen, är ingruppens raka motsats. Även om det inte finns en konkret utgrupp, skapas den av ingruppen, med syfte att stärka sammanhållning och lojalitet inom den egna gruppen. För att den egna gruppen ska kunna bli starkare måste det finnas något eller någon som hotar den. I avseendet att lättare kunna ta avstånd till utgruppen skapas en hotbild: *”Den bild som ges av fienden är lika hotande och skrämmande som bilden av den egna gruppen är lugnande och behaglig.”*⁴¹

Den misstänksamhet som riktas av ingruppen mot utgruppen och tvärtom, tror vi kan ske både från föräldrarnas håll mot barnet och tvärtom, förutsatt att de befinner sig i olika grupper. Eftersom barnet är född i det nya landet, blir den ständigt utsatt för majoritetskulturen, t.ex. skola, dagis osv., har kanske föräldrarna svårt att förstå sitt barn i vissa situationer och barnet i sin tur har problem med att förstå föräldrarnas agerande.

Även Hylland Eriksen har som Bauman funderingar kring ”vi” och ”dem” angående etnicitet.

*”Det för etniciteten grundläggande är tillämpningen av systematiska distinktioner mellan fränder och utomstående; mellan Oss och Dem. Om ingen sådan princip finns kan det inte finnas någon etnicitet, eftersom etniciteten förutsätter ett institutionaliserat förhållande mellan avgränsade kategorier vilkas medlemmar betraktar varandra som kulturellt särpräglade.”*⁴²

Här menar han att för att en grupp ska kunna definiera sig som en grupp måste det finnas en motpol. De existerar bara på grund av och i relation till varandra. Medlemmarna av de olika grupperna är medvetna och står i kontakt med varandra. I viss mening är dessa grupper skapade genom denna kontakt.

Hylland Eriksen menar precis som Bauman att dessa grupper uppstår i kontakt med varandra. Eftersom ett barn bor och uppfostras av sina föräldrar överför dem den inställning de har till det nya landet, medvetet eller omedvetet till barnen. Anser föräldrarna att denna kultur och dess medlemmar tillhör en utgrupp, överförs detta till barnet och påverkar dess inställning till det ursprungliga och det nya.

⁴¹ ibid., sid. 60

⁴² Hylland Eriksen, 1993, sid. 28

5.2 Identitet

Ålund har utfört flera forskningar om jugoslaver och deras etnicitet, dubbel identitet och tillhörighet.

*”Begreppet identitet har en komplex innebörd. Identitetsarbete är en ständigt pågående process och bär på såväl kollektiva som personliga dimensioner. Sociala och kulturella erfarenheter samspelar när det gäller självets tillblivelse genom att påverka hur man upplever och uttrycker vem man är.”*⁴³

Det finns två innebörder vad gäller identitet; den första är att själv kunna identifiera sig som en person, som är åtskild eller särskild, med egna karaktäristiska drag. Den andra är att man identifierar och känner sig tillhörig i en grupp eller tradition.

Enligt Ålund handlar identitetsarbete om att söka sin hemvist och självklara eller naturliga tillhörighet.

Hylland Eriksen behandlar begreppet ”förhandlingsbar identitet”. Med detta menas att etnicitet och social identitet i viss mån beror på situationen och det beror på aktören själv när och hur en viss identitet blir den viktiga.⁴⁴

Identitetsarbete är enligt både Ålund och Hylland Eriksen, att individen själv måste ta ett beslut om hur man ska definiera sig själv och vill bli betraktad av andra. Är det så att individen är kluven mellan två identitetsbilder blir det svårt att veta när man ska vara vem. T.ex. när ska man vara ”svensk” och när ska man vara ”utländsk”? Blir det kanske ett strategiskt val? Det kan bli svårt att veta vilken som är den självklara eller naturliga tillhörigheten.

Det här resonemanget är för oss av stort intresse eftersom vår forskning går ut på att bland annat undersöka i vilka situationer våra intervjupersoner känner sig som ”svensk” eller ”utländsk”.

5.3 Att vara ”både och”

Bauman analyserar begreppet ”främling” och menar att dessa tillhör varken ”vi” eller ”de”, vän eller fiende. De befinner sig i gränslandet mittemellan och skapar på så sätt förvirring och oro bland andra.

⁴³ Ålund, 1997, sid. 162

⁴⁴ Hylland Eriksen, 1993

” En sådan önskad men oundviklig tvetydighet uppfattas som hotande eftersom den fördunklar situationen och gör det ytterst svårt att med säkerhet välja en attityd som passar antingen i ingruppens eller i utgruppens kontext – antingen i en miljö av vänskapligt samarbete eller i en där det råder vaksam och fientlig förbehållsamhet. Med fiende strider vi, vänner tycker vi om och hjälper; men hur är det med dem som varken är det ena eller det andra? Eller som kan vara bådadera? ”⁴⁵

In- och utgrupper har skapat klara och tydliga skiljelinjer och båda är överens om att inte överträda varandras gränser. När ”främlingen” uppenbarar sig, oinbjuden, störs den harmoni som innan funnits. ”Främlingen” träder över gränsen och skapar oro och ovisshet.

”Enligt Bauman utgör nationalstaten ett försök att hantera problemet med främlingar genom att definiera territorier och försöka avgöra vilka som är vänner och vilka som är fiender, utsluts främlingarna från gemenskapen... Genom att stigmatisera och utsluta främlingar försöker man således undvika ambivalens och kaos. ”⁴⁶

Bauman menar att i dagens mångkulturella samhälle finns det inga tydliga grupper. Varje dag träffar vi människor som vi inte alls är säkra på. Tillämpar de vår måttstock? Som ett resultat av oron som främlingen skapar behöver de andra försvara sig. Detta leder till att gränserna måste återuppbyggas. *”Även om grupper som är främmande för varandra på det hela taget inte kan separeras effektivt så kan deras umgänge ändå i viss mån reduceras (och göras betydelselöst och därmed ofarligt) genom vilka metoder för segregation... ”⁴⁷*

Enligt Rojas undersökning om andra generationens invandrare, fick han reda på att dessa upplevde främlingskap och stigmatisering i det svenska samhället. *”... att en gruppsolidaritet och identitet hade uppstått bland de ungdomar som kände sig utanför. Deras avvikelser, känslan av att vara annorlunda, blev utgångspunkten för en ny gemenskap... ”⁴⁸*

Kommer i så fall Baumans ”främling” att upphöra att existera, efter en tid, eftersom de tillsammans bildar en egen ingrupp? Detta resonemang kommer att diskuteras utförligare i analysavsnittet.

Vi anser att Baumans beskriver ”främlingen” som en traumatisk upplevelse på så sätt att den skapar oro och stör harmonin som in- och utgrupperna skapat. In- och utgruppernas existerande beror på de tydliga skiljelinjer de satt upp. När ”främlingen” dyker upp träder den över gränsen och de etablerande grupperna vet inte längre hur de ska bevara sin ursprungliga

⁴⁵ Bauman, 1990, sid. 71

⁴⁶ Johansson, 1999, sid. 231

⁴⁷ Bauman, 1990, sid. 80

⁴⁸ Wigerfelt, 2001, sid. 152

status. Detta resulterar i att "främlingen" inte har någon tillhörighet, varken i in- eller utgruppen.

Hylland Eriksen diskuterar "etniska anomalier". *"Dessa kan uppfattas som "varken-eller" eller "både- och", beroende på situationen och/eller det vidare sammanhanget. En typisk "anomal" etnisk kategori utgörs av andra och tredje generationens invandrare i Europa eller snarare barn och barnbarn till invandrare."*⁴⁹

Orsak till att anomalier uppstår kan vara, enligt Hylland Eriksen, samhällets redan skapade struktur, som ett resultat av nationalismen. Han tar också upp medias roll i fråga om att reproducera och förstärka nationalistiska känslor. Eftersom nationalismen spelar på att utesluta utlänningar och icke tillhörande av nationalstaten, skapas således etniska anomalier.

Han menar att dessa kan känna tillhörighet antingen i föräldrarnas eller i majoritetens kultur. Eftersom många andra generationens invandrare har dubbla medborgarskap kan de känna motstridiga lojaliteter. De är ofta tvåspråkiga.

*"Förutsatt att sådana grupper utgör permanenta minoriteter finns det två möjliga resultat av denna situation: assimilering till den dominerande kulturen eller etnisk inkorporering. Det förra alternativet förutsätter att den dominerande gruppen tar emot nya medlemmar (vilket inte alltid är fallet). Det senare alternativet sönderfaller i två varianter: den anomala gruppen kan bryta sig loss och förklara sig vara en egen etnisk kategori; eller dess medlemmar kan fortsätta att vara lojala mot far- och morföräldrarnas etniska kategori trots att de är medvetna om att de är kulturellt annorlunda."*⁵⁰

Hylland Eriksen skriver om att det finns en allmän åsikt att andra generationens invandrare upplever identitetsproblem på grund av att de lever i två kulturer samtidigt. De kan växla sina värderingar och handlingar beroende på situationen. För andra generationens invandrare uppstår problem i förhållande till gränsbevakning. Genom en tillhörighet i två grupper, "vi" och "dem", är det ofrånkomligt att svåra situationer uppstår. I ett samhälle som kräver att en individ ska vara identifierbar, för att veta vilken grupp den tillhör, blir det svårt att *"satsa på två hästar samtidigt"*⁵¹ Här kommer den förhandlingsbara identiteten in och hjälper den anomala individen att anpassa sig.

Hylland Eriksen menar att vara anomal inte behöver vara problematiskt, utan kan vändas till något positivt för personen i fråga. *"Det kan vara mer eller mindre svårt respektive gynnsamt*

⁴⁹ Hylland Eriksen, 1993, sid. 82

⁵⁰ ibid., sid. 83

⁵¹ ibid.

*att var en människa som är 'betwixt – and – between' i olika samhällen, i olika situationer och för olika individer.”*⁵²

Tidigare forskning har visat problem om identitetsprocesser och självuppfattningar hos andra generationens invandrare. I samband med detta nämner Hylland Eriksen begreppet ”ackulturering”, som innebär en anpassning till det nya samhället, på så sätt att det kan leda till fullständig assimilering och förlust av föräldrarnas kultur.

- *”En tydlig ackulturering ifråga om värderingar och allmän inriktning har ägt rum;*
- *människorna i fråga kan växla alltefter situationen mellan, låt säga, en (i stort sett) ”svensk” och en ”turkisk” identitet;*
- *det finns ofta spänningar mellan dessa människor och deras föräldrar;*
- *de gränser som förhindrar en fullständig assimilering kan vara både internt och externt konstruerade (i det senare fallet kan diskriminering hindra fullständig assimilering).”*⁵³

Enligt Hylland Eriksen finns det inget bevis på att leva i två kulturer samtidigt är problematiskt, men som vi nämnt innan, blir detta svårt att hantera när omgivningen kräver en klar och avgränsad identitet. *”Andra... generationens invandrare blir därför anomalier, inte i första hand på grund av sin kultur utan därför att de misslyckas med att passa in i de dominerande kategorierna i samhällets sociala klassifikation.”*⁵⁴

Ålund tar upp problem som kan uppkomma med invandrarnas barn i Sverige. Orsak till problem är bl.a. svårigheterna att bemästra det historiska avståndet; mellan utvandrar- och invandrarlandet. Enligt tidigare forskning som Ålund utfört, arbetar de utländska föräldrarna mycket för att kunna ha ett bättre liv och hinner inte vissa tillräckligt intresse för sina barn, vilka blir då klämda mellan det gamla och nya, utan att kunna anpassa sig socialt. De växer upp i två olika världar som är motsatta varandra.⁵⁵

*”Den förstärkta känslomässiga funktionen hos invandrarfamiljen tar sig i uttryck i ökade skydds- och kontrollåtgärder. Därmed utvecklas misstro mellan barn och föräldrar. Misstron förstärks och kommunikation mellan barn och föräldrar minskar, särskilt utomlands, genom att föräldrarnas frånvaro (båda arbetar) å ena sidan framtvingar en förstärkt kontroll och å andra sidan, via insättandet av materiell stimuli (belöningar), främjar barnen från föräldrarnas värderingar.”*⁵⁶

⁵² Ibid. , sid. 86

⁵³ Ibid. , sid. 171

⁵⁴ ibid.

⁵⁵ Ålund, 1978, NO 44, sid. 35

⁵⁶ Ålund, 1978, NO 43, sid. 95

Materiella symboler har olika betydelse för barn och föräldrar. För barnen kan det vara bara ett ting, medan för föräldrarna symboliserar detta ting en uppoffring för att nå ett högre mål, ifråga om en levnadsstandard som gäller i samhället. Barnen har svårt att förstå denna uppoffring, eftersom barnets enda historia finns i det nya landet. Resultat av detta leder till växande distans mellan olika sociala värderingar inom familjen som mellan minoritetsfamiljen och majoritetssamhälle.

Ålund delar in invandrarnas förändringsprocesser i tre faser:

1. *”Förstärkt socialisation – eller förstärkt medvetenhet om den traditionella kulturella identiteten.*
2. *Desocialisation – eller upplösning av vissa traditionella värderingar och införlivande av nya.*
3. *Resocialisation – eller införlivandet av nya kulturella värderingar och en ny kulturell identitet.”*⁵⁷

I den första fasen har invandraren precis kommit till det nya landet och känner osäker och är mån om att behålla och utöva sina traditioner. Vissa invandrare kan låsa sig i denna fas och inte komma vidare till två eller tre. Efter en viss tid i landet och när invandraren skapat en trygghet för sig och sin familj, kan det hända att man ”släpper” lite på gamla traditioner, eftersom man nu känner större tillhörighet till den nya kulturen.

Barnen till dessa invandrare påverkas såklart av i vilken fas deras föräldrar befinner sig i. Har föräldrarna fastnat i fas ett kan det hända att: *”Barnen till dessa missanpassade invandrare kommer sannolikt att föra vidare sina föräldrars kulturella ambivalens och sociala misär och uppleva starka slitningar i sina uppväxtvillkor.”*⁵⁸

Kriget i f.d. Jugoslavien är en stor och viktig faktor för de invandrade jugoslaverna i fråga om deras nationella tillhörighet, som under kriget ifrågasatts. Ålund menar att kriget komplicerat ”jugo-svenskarna” ytterligare i fråga om sin identitetsuppfattning. När kriget bröt ut ansträngdes relationen mellan barn och föräldrar ytterligare. Föräldrarna påverkades i mycket högre grad, eftersom de är födda där kriget utspelades, medan barnen inte hade någon direkt förbindelse med föräldrarnas hemland.

⁵⁷ Ålund, 1978, NO 44, sid. 36

⁵⁸ *ibid.*

Diskussionen som Hylland Eriksen för om ”etniska anomalier” är en av utgångspunkterna i vår uppsats. Även Ålund diskuterar problematiken att tillhöra ”både och”, och den konflikt som kan uppstå mellan barnet och föräldrarna, eftersom de befinner sig i två olika ”läger”.

6. Analys

I denna del kommer vi, genom att använda oss av citat från våra intervjupersoner, se om deras svar går att koppla till de valda teorierna och stämmer överens med hypotesen. Litteraturen kommer att appliceras till de olika citaten för att se om samband finns.

6.1 Tillhörighet och utanförskap

Tillhörighet definieras som att vara ”hemmahörande”. De flesta har grupper där de kan känna sig trygga, t.ex. familj, vänner osv.

*”Vår hemkänsla kan vi ge skiftande förankringar, att känna sig hemma kan handla om att stänga dörren till det egna rummet eller röra sig i ett lokal samhälle där man hittar både bland gatunamnen och längs snabbköpshyllorna. Under 1900 – talet har nationen i många fall utvecklats till ett sådant hemma, en territoriell förankring av det trygga, det invanda, det förutsägbara.”*⁵⁹

Vi anser att kunna tillhöra ett land och veta var man hör hemma innebär en trygghet i sig. Hur blir det ifall en person inte har denna vetskap? Försvinner den tryggheten då, eller bildar denne sig en egen, mittemellan?

I teori avsnittet tog vi upp Baumans teori om ”främlingar”. Han menar att dessa befinner sig i ett gränsland, mitt emellan. **Lina** träffar mitt i prick angående just det här gränslandet, i fråga om var hennes tillhörighets känsla ligger;

” ... man känner så lite mitt emellan... jag har sagt det ibland ”jag är nog från Tyskland på halva vägen”, men ibland känner man sig jätte svensk över vissa saker hur man tänker och så ibland känner man sig jätte jugoslavisk, det beror på vilken situation man befinner sig i. Man har fått nog de båda delarna lite... ”

Även de andra intervjupersonerna har den här känslan av att tillhöra ”både och”.

Daniel menar:

”Ooo... det var en bra fråga. Jag vet inte, både och. Många gånger känner man sig då som utlänning, men sen när man hör någon annan från mitt land då, som inte är bosatt där nere, så tycker dem att jag är utlänning där nere också. Man tänker lite annorlunda än de... ”.

⁵⁹ Löfgren, 1997, sid. 30

Det som vi finner intressant i hans citat är att han känner sig som ”både och” men säger ändå ”mitt land” och menar då Serbien.

Även **Maria** uttrycker sig på liknande sätt: *”Både och, jag känner mig svensk bland svenskar i Sverige sen också jugoslav när jag är med mina egna, jag har ett jugoslaviskt namn...”* Hon känner sig som ”både och” men säger ändå vidare i intervju ”med mina egna” där hon pratar om folk som kommer från f.d. Jugoslavien.

Diskussion om tillhörighet och utanförskap utvecklas vidare i frågan om vad de känner när de åker till föräldrarnas hemland.

Anna: *”Ja, både och... jag blir betraktad som svensk, fast man känner att man hör dit samtidigt som man inte gör det.”*

Johan: *”Både och... mitt emellan där, man är därifrån men man känner sig ändå lite utanför.”*

Enligt Bauman⁶⁰ och de själva kan dessa personer definieras som ”främlingar”. Han menar att nationalstater sätter upp klara gränser, vem är vän, vem är fiende? Både Sverige och de flesta nuvarande länder, som innan utgjorde Jugoslavien, är nationalstater. När dessa personer åker till t.ex. Serbien, känner de sig uteslutna på grund av kommentarer som fälls mot dem och i Sverige har de samma känsla, på grund av utländskt namn, utseende m.m. På så sätt hamnar de mittemellan och kan inte med klarhet säga vilken nationalitet de tillhör.

Vi anser att Bauman har rätt angående fenomenet ”främlingen”. Genom våra intervjuer har vi fått det bekräftat, på så sätt att de flesta känner sig som främlingar både i Sverige och i föräldrarnas hemland.

Bauman menar att vara ”främling” är en traumatisk upplevelse som stör harmonin mellan in- och utgrupper. Han refererar även ”främlingar” som ogräs i en redan ordnad trädgård.⁶¹ Under intervjuerna har vi inte upplevt att våra intervjupersoner uppfattat denna känsla som något traumatiskt, utan de har genom tiden accepterat att befinna sig mittemellan.

Det finns en möjlighet, enligt Rojas,⁶² för ”främlingarna” att bilda en egen gemenskap. Hylland Eriksen är av samma åsikt. Han menar att den anomala gruppen kan genomgå en ”etnisk inkorporering”, som betyder att de förklarar sig som en egen etnisk kategori.⁶³

⁶⁰ Bauman, 1990

⁶¹ ibid., sid. 72

⁶² Wigerfelt, 2001, sid. 152

⁶³ Hylland Eriksen, 1993, sid.83

Det har visat sig i vissa fall att våra intervjupersoner känner störst tillhörighet med andra som också är andra generationens invandrare. De går då från att vara ”främling”, utan tillhörighet i någon grupp, till att tillhöra sin egen ingrupp.

En av de är **David**: ” *Men annars är jag svensk för det mesta. Jag känner mig inte så svensk om jag är med massvis av ”juggar”. De ser sig inte som svenskar man har något gemensamt med dem som ändå är av samma typ. Även om de är födda i Sverige.*”

Vi tror att detta beror på att de har gemensam bakgrund, gemensamma erfarenheter i det svenska samhället. Eftersom en ingrupp bygger på just dessa gemensamma band, har ”främlingarna” grunden för att kunna bilda en ingrupp.

Hylland Eriksen⁶⁴ diskuterar företeelsen ”etniska anomalier”, där han placerar andra och tredje generationens invandrare i Europa. Dessa kan uppfattas som ”varken – eller” eller ”både – och”. Hylland Eriksens diskussion om etniska anomalier går att koppla till Baumans ”främling”. Enligt dessa teoretiker uppkommer ”främlingar” och etniska anomalier på grund av de tydliga gränsdragande som utförts av de redan etablerade grupperna; in- och utgrupper, ”vi” och ”de”.

Utifrån Hylland Eriksens resonemang finns det 4 alternativ av nationell identitet: svensk, utländsk, ”både – och” eller ”varken – eller”.

I vår undersökning har det visat sig att 5 av 10 känner sig som ”både – och”. 1 känner sig som mest utländsk. 3 stycken känner sig som svenskar och 1 känner sig som ”varken – eller”.

Hylland Eriksen menar att konflikten uppkommer i vissa situationer, och vi menar att när våra intervjupersoner åker till föräldrarnas hemland är en sådan situation. Vi håller med honom, eftersom vi sett att detta stämmer. Växlingen av värderingar och handlingar är något som beror på var och med vem de befinner sig. Det blir mer påtagligt när de åker till föräldrarnas hemland, eftersom de i Sverige är medvetna om att de inte är helt svenska och förväntar sig kanske att bli accepterade i föräldrarnas som serb eller kroat. När de inte blir det träder konflikten in.

Johanna: ” *Man känner ju sig välkommen och sådär, men de ser en som utlänning ändå. ”Där kommer svenskarna.” Så man är varken svensk eller utländsk. Man vet inte riktigt vad man tillhör.*”

⁶⁴ ibid., 1993

En av våra intervjupersoner, **Lina**, beskriver hur hon skapat en egen tillhörighet, genom att ibland välja bort det ”svenska” och samma sak med det ”jugoslaviska”, när det inte passar henne.

”... träffar man väldigt svenska människor så har man liksom så ”gud vad jag är annorlunda än de...jag är jugoslav liksom”...för att du vet när vi går och fikar så behöver inte alla ta fram växel och betala 14:50 för en dricka utan liksom, ”en gång betalar du och en annan dag betalar jag” ...det är bara så liksom... men där är rätt så, de har vissa grejer som de följer och då känner man sig ”hallå”...så jag tror att det är både och, mycket sånt som man...det där svenska tycker jag inte om då är jag jugoslav, men sen det där jugoslaviska tycker jag inte om, då tycker jag mer om det svenska.”

Här ser vi att Lina använder sig av ”förhandlingsbar identitet”⁶⁵, som innebär att det beror på personen själv när och hur en identitet blir viktig. I exemplet ovan förhandlar **Lina** med sig själv och gör upp egna gränser för när hon ska vara utländsk och när hon ska vara svensk.

Hylland Eriksen beskriver hur systemet bestämt gränser för ”främlingar”, anomalier, men hur det kan utnyttjas för dessa ”främlingar” till sin egen fördel.⁶⁶

Även **Daniel** berättar om hur han anpassar sig till olika situationer, här om hur han gör när hon åker till f.d. Jugoslavien: *”Först känner man ju utanförskap, sen kanske efter några veckor börjar man anpassa sig, efter en tid”.*

6.2 Vi och dem

I **Kalles** kommentar kan man se hur han har urskilt sig från den svenska gruppen och hur svenskarna urskilt honom från deras grupp. I hans ögon tillhör svenskarna gruppen ”de” och i svenskarnas ögon tillhör han gruppen ”de”. *”Kanske alla likadana (invandrare) ... vissa som vet kulturskillnader ...om någon är spanjor eller italienare, Iran, Irak... men det finns ju många svenskar som inte har rest utomlands och de vet ingenting...de ser bara en mörkhyad människa så tror de att alla är lika.”*

Bauman⁶⁷ menar att tydliga gränser måste finnas mellan ut- och ingrupp för att den egna gruppen säkert ska kunna veta sin plats och definition. För att kunna göra detta måste det finnas en motsatt grupp. Genom att definiera denna grupp som negativ, behåller de själva säkerhet och styrka inom den egna gruppen. Dessa gränser kan vara en av orsakerna varför andra generationens invandrare, i detta fall **Kalle**, känner sig utdefinierade från det svenska samhället.

⁶⁵ ibid.

⁶⁶ Ibid., sid. 86

⁶⁷ Bauman, 1990

När svenskarna, enligt Kalle drar alla över en kam, känner han sig utdefinierad från deras grupp och väljer då att kalla svenskar för ”de”.

Vi håller med Bauman om att den sociala världen är ett resultat av just dessa gränser som bidrar till in- och utdefiniering av människor och bildandet av ”vi” och ”de”. Även Hylland Eriksen menar att främlingsrädsla är en rädsla för människor att förlora sin egen identitet.⁶⁸ Detta går in i Baumans resonemang om att ”främlingen” skapar oro, och en ännu större anledning för in- och utgrupper att ha klara och tydliga gränser.

Lina menar att vissa svenskar, enligt henne, gjort en distinktion mellan ”vi” och ”de” när hon svarar på frågan om hon någon gång blivit diskriminerad.

”Många gånger... jag gick i Eskilstuna i en... bodde i ett annat område, så att det var ett väldigt svenskt område, så jag gick i en väldigt svensk skola och det var liksom ”svartskalle” hit och ”svartskalle” dit varje dag... men du vet jag har sådär de i min klass tyckte om mig så det var ju mycket sådär ” Du (säger sitt namn) du är ok, men resten av andra ”svartskallar” de kan gå och hänga sig” ... men jag vet inte det har nog bara ...jag vande mig vid det för i Eskilstuna finns det mycket mer rasister som visar sig mer än här i Malmö...här är de mer smygrasister, de säger det inte rakt ut...men där säger de det mer och så vet man ja ja de är så och vi är sådär...”

Linas klasskamrater har accepterat henne i sin ingrupp, medan andra ”utlänningar” är placerade i utgruppen.

En kroppslig normbild kan bidra till distinktionen mellan ”vi” och ”de”. Dessa ”... kategoriseringar eller normbilder inte sällan förefaller utgöra en viktig del av etniska och nationella identiteter”.⁶⁹

Hur vi ser ut, hårfärg, ögonfärg och hudfärg har betydelse i den mening vilka grupper vi tillhör. **Kalle** urskiljer sig själv från svenskar (”de”): *”Det räcker med att titta sig i spegel... så ser man att man är utländsk eller hur...”*

Kan detta vara en faktor till att våra intervjupersoner känner sig ”både och”? De vet att de skiljer sig från svenskarna rent utseendemässigt och att det kan leda till kategoriseringen ”vi” och ”de”. Det som vi finner intressant är att samtliga av våra intervjupersoner har dubbelt medborgarskap (svenskt och ”jugoslaviskt”). Detta har tydligen ingen betydelse för tillhörighetskänslan.

Enligt Alsmarks forskning om hur en svensk – uganda – indier kvinna identifierar sig och vilken slags känsla av delaktighet i det svenska samhället. Hennes resonemang lyder: *”Att det*

⁶⁸ Hylland Eriksen, 1996, sid. 9

⁶⁹ Lange, 2001, sid. 218

*inte spelar någon roll om man är svensk medborgare eller inte. Det viktiga är att man ser ut som en svensk.”*⁷⁰

6.3 Identitet

För de flesta av våra intervjupersoner beror deras definition av vem de är, i vilken situation de befinner sig i. Enligt Ålund och Hylland Eriksen måste individen själv bestämma hur denna definition av identiteten ska se ut. Detta blir mer problematiskt för dem som har föräldrar med annan kulturell bakgrund. **Martin** bekräftar detta genom sitt uttalande: *”Ja, lite både och. Ja, ibland känner man sig liksom... Hur ska jag säga... Ibland känner man sig hemma, det är sant. Samtidigt ibland utanför. Man har liksom ingen identitet, det är sant.”*

Ålund beskriver identitet som något komplicerat. Det gäller att själv identifiera sig som en särskild person med egna karakteristiska drag. Personen måste även identifiera sig i förhållande till en eller flera grupper.

En av våra intervjupersoner går in på just detta. På frågan om hur Kalle identifierar sig själv svarar han; *”Som svensk”*. Vidare i intervjun frågade vi om han någon gång känt sig diskriminerad på grund av föräldrarnas utländska härkomst. Då svarade han så här;

”Någon gång har det hänt ... men det är knappast något man reagerar på... man har inte tagit illa upp... jag menar i stort sett... i för sig svenskarna har rätt (angående invandrare), men man kan inte dra alla över en kam... men tyvärr gör ju svenskarna det... sen är det svårt att veta...de kan inte veta vad jag tycker och tänker...de jämför kanske mig med alla invandrare....”

Här ser vi tydligt att **Kalle** har definierat sig själv som svensk men i förhållande till den svenska gruppen känner han att han inte passar in och visar detta genom att upprepade gånger kalla svenskarna för ”de”.

6.4 Tradition och kultur

Alla kulturer innehåller komponenter som: symboler, språk, värden, normer och materiella objekt.⁷¹

Vi har under våra intervjuer frågat vilket språk de talar med sina föräldrar. Denna fråga grundar sig i intresset av hur kultur överförs och bevaras från förälder till barn.

⁷⁰ Alsmark, 1997. sid. 64

⁷¹ Macionis & Plummer, 2002

Samtliga av våra intervjupersoner har sagt att de pratar mest på föräldrarnas språk när de samtalar med föräldrarna. Även om föräldrarna har bott i Sverige sen 60 – 70 –talet och deras barn är födda här, vill de ändå bevara sin kultur genom att överföra den till barnen.

I fråga om tittande på tv- kanaler och musik från deras föräldrars hemland, svarade de flesta intervjupersonerna att det händer. Oftast sker det när de är hemma hos sina föräldrar som kanske då har tillgång till detta och själva tittar på sådana program.

Med dessa frågor ville vi se hur och om den ”jugoslaviska” kulturen överförts till barnen, i detta fall genom tv och musik. **Martin** är en av dem: *”Vi har inga kanaler här. Hade jag haft möjlighet att titta här hemma så... mina föräldrar har det hemma så jag brukar titta på det där, så jag brukar titta på lite musik, det är rätt intressant. Men hade jag haft tillgång till det så hade jag tittat på det lite mer.”*

En annan är **Johanna**; *” ... jag har inte egna sådana program, men när jag är hos min mamma och om det är någonting skoj att titta på. Men inte politik (skrattar).”*

Eftersom föräldrarna har en påverkan på sina barn och tittar på utländsk tv och lyssnar på utländsk musik, tror vi att detta blir något naturligt för barnet. Det behöver inte vara så att de gör de hemma själva, men de behåller ändå en del av föräldrarnas kultur och påminns om den hemma hos dem.

Daniel: *”Någon film kan man ju titta på som är så där rolig, men annars är det mycket att man befinner sig i det rummet då när pappa tittar på jugoslaviskt program, eller nyheter eller vad det är.”*

Vi har funnit att föräldrarna, i dessa fall, bidragit med en viss bibehållning av den utländska kulturen. Eftersom familjen är det primära, enligt Cooley och Bauman, är det just denna som står för grundläggande handlingsmönster, vad som ska firas, när osv.

Det som skulle vara intressant, enligt oss, är att veta hur dessa ”barn” kommer att göra med sina egna barn. Eftersom de är födda i Sverige är det kanske möjligt att de går mer över till det svenska, när föräldrarna är borta. Två av våra intervjupersoner, som har barn, har berättat att de pratar mest svenska med sina barn.

Vi har även frågat vilka traditioner våra intervjupersoner följer, t.ex. jul, påsk osv. Vi menar inte dessa högtider ur ett religiöst perspektiv, utan som traditioner. De flesta svarade att de firar både utländska och svenska traditioner, fast i olika utsträckningar.

Martin: *” Faktiskt mer utländska, serbiska.”*

I Kroatien sammanfaller jul och påsk samtidigt som i Sverige, medan ortodoxa firar jul och påsk en vecka efteråt. **Maria**; ”Både och... svenska och en vecka efter det jugoslaviska”.

Johan: ”Serbiska, ortodoxa, utländska med andra ord... men min faster är svensk så vi firar svensk jul och påsk”

Anna: ”Nu är det ju svenska och kroatiska traditioner ganska lika, vi firar jul och påsk samtidigt så det är mer eller mindre detsamma.”

De personer som firar de ortodoxa traditionerna har inte övergett dessa för att helt övergå till svenska traditioner. Men bevarande av dessa traditioner kan ibland upplevas som problematiska, på grund av att de inte sammanfaller med dem svenska traditionerna i fråga om ledighet från jobbet, osv. **Johanna** bekräftar detta:

”Både och... Julen är både den svenska och den serbiska. Den serbiska blir det inte så mycket i och med att det inte är under samma tid och man kan inte följa den så. Och påsken men det är inte heller... man påpekar att det är påsk eller jul, men man följer inte så som... man kör både och.”

Det som vi finner intressant är att Johanna efter intervjun berättat att hon började fira svensk jul hemma bara för att lärare och klasskamrater har pratat om det i skolan. Enligt Giddens används kulturell reproduktion för överföring av kulturella värden och normer från en generation till en annan. Han menar att t.ex. skolan är en institution för kulturell reproduktion. Även familjen reproducerar kulturella mönster.⁷²

En av våra intervjupersoner, **Kalle** har en väldigt bestämd uppfattning hur och om man ska följa utländska traditioner som avviker från de svenska. ”Svenska traditionerna... man måste ju anpassa sig lite där man kommer... kan man inte anpassa sig får man flytta tillbaka... man måste anpassa sig.”

Nu är det så att **Kalle** föräldrar kommer från Kroatien, som har i stort sätt samma traditioner som Sverige. Vi ställer oss då frågan om han hade känt likadant i fall deras traditioner inte var så lika de svenska?

Samtliga intervjupersoner har genomgått en, som Hylland Eriksen kallar, ”ackulturering”⁷³, eftersom de anpassat sig till den svenska kulturen också. Som vi har nämnt i teoriavsnittet finns det olika grader av ”ackulturering” och det kan vi urskilja hos våra intervjupersoner. Som vi kan se i vår undersökning, mest jugoslaviska traditioner till fullständig assimilering

⁷² Giddens, 1998, sid. 40

⁷³ Hylland Eriksen, 1993

till majoritetskulturen. **Martin** har genomgått en viss ”ackulturering”, eftersom han säger att han firar mest utländska traditioner. Detta måste mena att han i viss mån har anpassat sig till de svenska traditionerna.

Kalle har däremot tagit steget längre mot assimilering. Han har gjort detta genom sina bestämda åsikter om hur viktigt det är att som invandrare anpassa sig och sina barn till det nya landets kultur.

De andra personerna vi intervjuat, befinner sig emellan, på så sätt att de firar både ”jugoslaviska” och svenska traditioner. **Johanna** uttrycker sig bra. Hon menar att man kan fira båda, men det är mest praktiskt med den svenska julen, eftersom den kommer före den serbisk ortodoxa.

Vi tror att ”ackultureringen” hos dessa människor kommer att öka med tiden, på så sätt att de helt kommer att övergå till assimilering. Kalle har, enligt oss, redan nått dit och kanske tänkt så från början, medan de andra är på väg.

Som vi har nämnt och förklarat i teoridelen, delar även Ålund in invandrarnas förändringsprocesser i tre faser.⁷⁴ Hon menar att invandrarna efter en viss tid i det nya landet känner en trygghet och kan då släppa lite på de gamla traditionerna, för att ta in lite nya. Detta beror på en större tillhörighetskänsla till den nya kulturen. De flesta av våra intervjupersoner passar in under ”desocialisation”, ”*Upplösning av vissa traditionella värderingar och införlivande av nya.*”⁷⁵ Föräldrarna har genomfört en kompromiss, behålla vissa av sina egna traditioner och samtidigt ta till sig av de nya.

Kanske uppnås ”resocialisation” och ”ackulturering” helt när de får egna barn och föräldrarna inte längre finns?

6.5 Framtida bosättning

Vi ställde frågan om intervjupersonerna någon gång skulle kunna tänka sig att bosätta sig i föräldrarnas hemland. Denna fråga grundar sig i hur pass stark tillhörighet de kände med detta land, som de inte är födda och uppväxta i.

Ingen av de vi intervjuat kan tänka sig att flytta omedelbart, utan de tar upp olika faktorer, t.ex. bättre ekonomi, socialt trygghetsnät m.m., som måste uppfyllas innan de ens kan tänka sig att flytta dit.

⁷⁴ Ålund, 1978, NO 44

⁷⁵ *ibid.*, sid. 36

Daniel: ”Jag vet inte... på något sätt så tillhör man inte där, på något sätt. Men sedan samtidigt när man tänker ... man kan ju göra det, varför inte. Så det är ett stort frågetecken där. Om man skulle ha haft det då bra ställt ekonomiskt, det skulle fixas... inte i nuvarande läge, det skulle jag inte ha gjort. Men kanske om några år om de har fixat till med ekonomin, kanske ja, men inte för tillfället.”

Martin: ”Det kan bero på situationen där nere, jag själv är född här så att man... I och med att jag är född här så tycker jag... det är klart man får lite ... man har känslor för sitt... föräldrarnas hemland, det har man ju. Jag har de bästa släktingar där nere så att... men... kanske om situationen blir bättre och både rent ekonomiskt och socialt så att säga. Så skulle jag kunna tänka mig att flytta dit absolut. Man har ju många släktingar och vänner och sånt där, men allt beror på som jag sa... hur situationen är ekonomiskt och speciellt socialt också. Det är rätt... folk lever rätt fattigt... det finns ... det är katastrof, man har inte stora framtidsmöjligheter så, speciellt som ung också, där nere. Tyvärr så är det så.”

Lina berättar om att hon kan tänka sig att flytta om Serbien var mer likt Sverige, ifråga om ekonomiska och kulturella normer.

”Hade det varit ett sådant system som det är i Sverige och hade det liksom man fått riktiga pengar för det man gör alltså. Du vet man har ju ändå utbildat sig för någonting ... hade det varit så hade jag definitivt hellre bott där än här... Men jag klarar inte av systemet... där är jag väldigt svensk jag tycket om att liksom gå till banken och veta så och inte gå till banken och träffa en person som säger att jag ska gå till en annan person som säger att jag ska gå till en tredje person som säger att du existerar inte... nähä var är papperna då... ingen sådan kontroll alls... sådan tycker jag inte om och sådan skulle jag inte klara av...så det tror jag inte men hade det varit bra hade det funnits ett system hade det blivit typ att ...du fick lika mycket lön och du hade liksom pension och du betalade allting då hade jag hellre bott där nere.”

Linas resonemang kan vi koppla till Giddens förklaring av kulturella skillnader⁷⁶. Eftersom hon är född i Sverige är hon invand de svenska beteendemönstren. Det ”jugoslaviska” är främmande för henne och hon vill inte ta del av detta.

Den enda anledningen för att Lina ska kunna tänka sig att flytta är ifall hon får ta med sig den svenska beteende proceduren.

Det som vi finner intressant är att samtliga våra intervjupersoner skulle tänka sig flytta om deras ekonomiska och sociala önskningar blev uppfyllda. Vi undrar i fall dessa önskningar egentligen är ursäkter för att inte flytta?

Som vi kan se i **Daniels** fall säger han först att han inte känner någon tillhörighet, i hans fall Serbien, för att sedan ta upp de ekonomiska problemen som råder där. Både han och Martin vissa tecken på splittring som uppenbarar sig i deras kommentarer. Att de först tar avstånd genom att säga att de är födda i Sverige, men sedan säger **Martin** att han också känner

⁷⁶ Giddens, 1998, sid. 40

tillhörighet till föräldrarnas hemland. Ännu en gång ställer vi oss frågan ifall de tror att det finns en möjlighet att den ekonomiska situationen kommer att förändras, eller är det bara en ursäkt för att inte vilja flytta?

Även **David** är splittrad, men betonar att Sverige är ”hemma” och hur långt det skulle vara ”hemifrån”, ifall han bestämmer sig för att flytta.

”Om jag skulle få ett bra jobb så skulle jag kunna kanske göra det. Men... jag vet inte. Både och. Det är inte riktigt samma sak som i Sverige. Sverige är ju ändå mitt hem. Kanske. När man är så nära utbildningens slut så får man se var man kan få jobb någonstans och visst det kanske hade varit ett alternativ, men det hade varit väldigt långt till Sverige. Jag kan bara språket sådär halvbra nu. Kanske någon gång.”

6.6 Kriget i f.d. Jugoslavien

När vi valde att använda oss av forskningssubjekt, vars föräldrar kommer från f.d. Jugoslavien, visste vi inte i fall kriget som rådde på 90- talet, hade påverkat barnen.

I vårt fall har det visat sig att bara 1 av 10 upplevde större problem i fråga om krigets påverkan på deras identitet. Lina berättar om sin situation:

”... jag har alltid tyckt att Jugoslavien alltid varit så vackert, så fint... alla var så glada och sen då efteråt jag vet inte ens vad jag ska svara när folk frågar mig ”Var kommer du ifrån”, du vet jag säger fortfarande Jugoslavien, det sa jag under hela kriget, men nu på slutet så heter det inte längre Jugoslavien utan nu är det liksom Serbien och Montenegro... eller vad det är... så jag vet inte längre vad jag ska säga... och sen har jag väl känt... så där att man inte vågar säga så mycket för att ibland så har man märkt... du vet förut så tänkte man inte på jaha vem är han är han kroat eller är han.... Alltså jag var alltid rädd typ att folk skulle hata mig för att jag var serb, så du vet när folk frågar mig någon som kanske var nerifrån ”ja var är du ifrån” då efter kriget började då skulle alltid fråga ”varifrån i Jugoslavien” när jag svarade Jugoslavien så var man så ”oohh ska jag våga säga serb för att de kanske hatar mig”... för serberna var ju de värsta liksom... så det har ju påverkat mycket.”

För de resterande har kriget inte, enligt de, påverkat den nationella identiteten på ett märkbart sätt. På samma fråga svarade **Anna**: ”Nej ... inte alls.”

Maria svarade liknande: ”Nej, det tycker jag inte.”

Utifrån detta kan vi hålla med Ålund om att kriget i princip inte påverkat de med ”jugoslaviska” föräldrar, som är födda i Sverige.⁷⁷

Vi anser att genom våra intervjuer, lyckats se att teorierna vi valt, går att applicera till den sociala verkligheten för i alla fall dessa andra generationernas invandrare.

⁷⁷ Ålund, 1997, sid. 95

7. Framtida forskning

I vårt arbete har vi tagit upp några olika faktorer, utifrån teorier som Baumans teori om in- och utgrupper med sina tydliga gränser och Hylland Eriksens diskussion om nationalismen och de som faller utanför, som ligger bakom att en andra generationens invandrare i Sverige ska ha det svårare att känna tillhörighet än vad kulturellt homogena människor har.

Det skulle vara intressant att utveckla utifrån detta arbete om vilka andra faktorer som ligger bakom dessa svårigheter. Vi anser att media leder till stereotypisering av människor med utländsk bakgrund, genom att ständigt påpeka den utländska härkomsten.

En annan faktor som leder till stereotypisering är segregation. Vår tanke från början var att ta upp just segregations faktor i fråga om tillhörighet. Frågan om i vilket område de är uppväxta och var de bor nu har vi med i intervjuguiden. Emellertid under arbetets gång upptäckte vi att det skulle bli för stort i fråga om utrymme, på så sätt att våra andra frågor skulle bli lidande. Vi valde då att prioritera intervjupersonernas egen känsla. Istället tycker vi det skulle vara intressant att ta upp just denna och andra faktorer i vidare forskning.

I teori delen tar vi upp Ålunds forskning kring andragerations invandrare och deras föräldrar. Enligt henne är det så att det finns konflikter med föräldrar och barnen just på grund av kulturella skillnader. Felet vi har gjort är att inte ta upp någon sådan fråga i våra intervjuer och därför inte fått någon information om detta stämmer eller inte.

Ännu en faktor som kommit upp beträffande nationell identitet, är valet av partner. De flesta av våra intervjupersoner är sambo med personer som också har rötter i f.d. Jugoslavien. Partnern behöver inte vara andragerationens invandrare utan kan själv ha invandrat till Sverige. Det intressanta är varför det har blivit så och vad beror det på?

Under arbetets gång har vi kommit fram till att samtliga av intervjupersonernas föräldrar är kulturellt homogena. Det som skulle vara av intresse för vidare forskning är i fall den nationella identiteten påverkat andra generationens invandrare annorlunda om föräldrarna tillhört olika religioner och kultur.

8. Avslutande reflektioner

8.1 Reflektioner kring metod och teori

Det metodval vi utgått ifrån, den kvalitativa metoden, tycker vi har fungerat till fördel för vårt syfte på så sätt att vi genom intervjuerna fått en inblick i människors tankar och funderingar om nationell identitet.

Det vi hade problem med var utformningen av intervjuguiden. Vi har fått omstrukturera frågorna ett antal gånger på grund av osäkerheten på frågornas resultat.

De teorier vi genomgående använt oss av, har hjälpt oss, i samarbete med intervjuerna, för utveckling av analysen. Allt detta har gett oss en djupare insikt hur det kan vara för individer, att befinna sig mittemellan. Vi har även fått kunskap om vilka bakomliggande faktorer som kan finnas bakom tillhörighet, identitet, utanförskap, m.m.

8.2 Avslutning med anknytning till hypotes

Vår hypotes är påståendet att nationell/etnisk identitet är svårare att precisera för en människa med rötter i två länder, än en människa som är kulturellt homogen.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att våra intervjupersoner har bekräftat hypotesen. För samtliga är det svårt att med säkerhet precisera vilken nationell/etnisk identitet de har.

Att hypotesen blivit bekräftad just i detta arbete beror på våra 10 intervjupersoner. Vi vill dock inte generalisera och säga att detta gäller alla andra generationens invandrare, utan vi har mer fått en inblick hur det kan kännas för en person med flera kulturer.

8.3 Avslutning med anknytning till frågeställning

På frågan om var känslan av tillhörighet hos andra generationens invandrare finns, svarade majoriteten att den fanns både i det svenska och i det utländska.

Utifrån följdfrågorna har vi fått reda på att det kan vara problematiskt att tillhöra två kulturer samtidigt, eftersom de inte vet var de hör hemma. Samtidigt anser en del att man bara blir rikare med två kulturella bakgrunder. Det många av intervjupersonerna gör för att göra det lättare för sig själva är att anpassa sig och sin identitet till olika situationer.

Just det här med olika situationer har stor betydelse för dessa personer, eftersom de i vissa fall känner sig som svenskar och i andra utländska. Det tillfället som är mest tydligt, som vi har uppfattat det, är när intervjupersonerna åker till föräldrarnas hemland.

8.4 Avslutande diskussion

Under arbetets gång har en del frågor kommit upp. En av dessa frågor som vi hängt upp oss på är själva begreppet andra generationens invandrare. Vi tycker att begreppet i sig är en tydlig kategorisering som utskiljer denna grupp från majoritetsnormen.

I Rojas intervjuer med andra generationens invandrare i Malmö, upptäcker han att ungdomarna är av åsikten att de aldrig kan bli svenska. En av pojkarna i undersökningen svarar på frågan om han inte är svensk eftersom han är född i Sverige: *”Nej. Är man född av utländska föräldrar är man utlänning... Vi blir aldrig svenskar... Man är svensk medborgare men inte svensk”*.⁷⁸

De är födda och uppväxta i Sverige och är inte som begreppet antyder, invandrare. Hur många generationer efter dem ska benämnas som utanför. Kommer deras barn att kallas för tredje generationens invandrare osv. ?

Vi anser att Sverige som nationalstat behöver omdefinieras. Nationalismen är bra ideologi, utifrån jämlikhets perspektiv. Appliceringen av denna ideologi i den sociala verkligheten innebär ett uteslutande av människor, kulturellt och etniskt olika nationalstaten. Denna tanke anser vi vara förlegad i detta mångkulturella samhälle vi lever i.

*”Det etniskt och kulturellt rena samhället har aldrig, och kommer aldrig, att existera. Kulturer har alltid levt sida vid sida med varandra, lånat eller stulit, omformat och förändrat... Kanske är det därför också dags att vi börjar använda nya begrepp...?”*⁷⁹

⁷⁸ Rojas, 1995, sid. 77

⁷⁹ Tamas, 1995, sid. 116

9. Källförteckning

- Alsmark, Gunnar (red.), 1997, *Skjorta eller sjal? Kulturella identiteter i tid och rum*, Studentlitteratur, Lund
- Angelöw, Bosse & Jonsson, Thom, 2000, *Introduktion till socialpsykologi*, Studentlitteratur, Lund
- Bauman, Zygmunt, 1990, *Att tänka sociologiskt*, Korpen, Göteborg
- Bilton, Tony, mfl. 2002, *Introductory Sociology*, Bath Press, Bath
- Bäck, Henry, 1989, *Jugoslaviska invandrarföreningar i Sverige*, Akademitryck AB, Edsbruk
- Fernqvist, Berit, 2000, *Utländsk, svensk eller mittemellan?*, Verdandi, Stockholm
- Franzén, Elsie C., 2001, *Att bryta upp och byta land*, Natur och Kultur, Falun
- Giddens, Anthony, 1998, *Sociologi*, Studentlitteratur, Lund
- Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn, 1997, *Forskningsmetodik – om kvalitativa och kvantitativa metoder*, Studentlitteratur, Lund
- Hylland Eriksen, Thomas, 1996, *Historia, myt och identitet*, Bonnier Alba Essä, Värnamo
- Hylland Eriksen, Thomas, 1993, *Etnicitet och nationalism*, Nya Doxa, Falun
- Johansson, Thomas, 1999, *Socialpsykologi – moderna teorier och perspektiv*, Studentlitteratur, Lund
- Kvale, Steinar, 1997, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Studentlitteratur, Lund
- Lange, Anders, 2001, *Törnrosalandet – om tillhörighet och utanförskap*, Berlings Skogs AB, Trelleborg
- Liedholm, Marianne, 1999, *Mer än kalla fakta – kvalitativ forskning i praktiken*, Studentlitteratur, Lund
- Löfgren, Orvar, 1997, *Skjorta eller sjal? Kulturella identiteter i tid och rum*, Studentlitteratur, Lund
- Macionis, J John & Plummer, Ken, 2002, *Sociology – a Global Introduction*, Prentice Hall, Harlow
- May, Tim, 2001, *Samhälls vetenskaplig forskning*, Studentlitteratur, Lund
- Rojas, Mauricio, 1995, *Sveriges oälskade barn – att vara svensk men ändå inte*, Brombergs bokförlag, Köping
- Tamas, Gellert & Blombäck, Robert, 1995, *Sverige, Sverige, fosterland – om ungdom, identitet och främlingskap*, Liber utbildning, Stockholm

- Wallin, Karin, 1982, *Att vara invandrarbarn i Sverige*, Wahlström & Widstrand, Stockholm
- Wigerfelt, Berit & Wigerfelt, Anders, 2001, *Törnrosalandet – om tillhörighet och utanförskap*, Berlings Skogs AB, Trelleborg
- Ålund, Aleksandra, 1997, *Multikultiungdom – kön, etnicitet, identitet*, Studentlitteratur, Lund
- Ålund, Aleksandra, 1978, *Migration och sociala förändringsprocesser*, Research reports from the department of sociology, University of Umeå; NO 44
- Ålund, Aleksandra, 1978, *Ekot från gårdagen*, Research reports from the department of sociology, University of Umeå, NO 43
- Sociologiskt lexikon*, 1998, Universitetsförlaget, Stockholm

Intervjuguide.

Vilket kön tillhör du?
Hur gammal är du?
Var bor du / var är du uppväxt?
Vad har du för utbildning / yrke?

Från vilket land kommer dina föräldrar?
När kom de till Sverige/varför?
Har de svenskt medborgarskap?
Har du dubbelt medborgarskap?
Vad hade de för utbildning/yrke när de kom hit?
Vad har de skaffat för utbildning/yrke här?

Har du släktingar i Sverige?
I så fall, vad för släktingar och har ni nära kontakt på så sätt att umgänget med dem har en påverkan på dig?
Vilka traditioner följer ni i familjen – svenska/utländska? När?

Hur ofta åker du till föräldrarnas hemland?
Skulle du vilja åka oftare under andra omständigheter; pengar, semester osv.? Varför/varför inte?
Vad känner du när du åker dit? Tillhörighet eller utanförskap?

Vilket språk använder du när du pratar med dina föräldrar?
Brukar du titta på tv kanaler från dina föräldrars hemland? Varför/varför inte?
Brukar du lyssna på musik från dina föräldrars hemland? Varför/varför inte?

Hur identifierar du dig själv? Svensk/Utländsk?
I vilka situationer känner du dig svensk/utländsk? Vänner, jobb, skola, hemma?
Känner du att du någon gång blivit diskriminerad på grund av dina föräldrars härkomst?
I så fall hur känner du då?
Har kriget i f.d. Jugoslavien påverkat din nationella identitet? På vilket sätt?
Kan du tänka dig att bosätta dig i föräldrarnas hemland?
Varför / varför inte?